

Петро Мурянка

Драматичні твори Петра Мурянки в великій частині зродилися для потреб сценічної діяльності дитячо-молодіжних театральних груп ведених через самого Мурянку. Нерідко мають вони оказійональний характер. Творені були для важких ювілеїв, торжеств, прикликання і увіковічнення надзвичайних подій. Незалежно од простору прикликуваних історичних подій, в сценічних творах Мурянки сут они актуалізувані лемківском реальністю, пренесені в світ освоєний і близькій так зрителям, як і молодим акторам, світ важких для них проблемів і вартости. Часто мають они дидактычну, а безвынятково все патріотычну вымову.

Твори друкують ся за рукописами удоступлеными через автора.

Млинскы камені

(Урывкы)

Особы:

ЯРИНКА	-	
СОСНИНКА	-	лісовы мавкы - богынкы
КОМАНИЧКА	-	
СЕМАН	-	бывший доброволец
УЛЬКА	-	молоде дівча
КАТРЕНА	-	вдова, мати Ульки
ТЕВДОР	-	
ВАСИЛЬ	-	
ВАНЬО	-	бывшы добровольці
ГРЕГОР	-	
АФТАНАС	-	
ГНАТ	-	гудак
АНДРИЙ	-	гудак
ОРИСЯ	-	
ГАНЦЯ	-	
САНДРА	-	сельскы дівчата
МАРИСЯ	-	
ВАНЦЬО	-	малий хлопец

АКТ I

СЦЕНА 1

(Пізна яр 1946 рока. В тлі - гірській краєвид села Білцарева - Дзілярка і Гора. Мавкы: ЯРИНКА, СОСНИНКА і КОМАНИЧКА проходять ся в глибині сцени. ЯРИНКА виходит на плян, за ньом, в часі свойой бесіды, підходять СОСНИНКА і КОМАНИЧКА)

ЯРИНКА: І зас ес пришла, лемківска яри, весно квітчаста, зелена, синя, фіялкова. І хоц ся здавало же з тамтым влонишнім вітром одыйдеш, одшумиш і николи не вернеш, не заквітнеш медже Ділом і Чершльом, не збудиш джерельцате в Убочы, — ты пришла. Заквітла-с, як тисяч сто років тому князю Лаборцьови, як триста парудесят років тому - збійникови Андрийови. Як влони ес пришла, перед вітром тамтым, злобным, холодным, недобрым. Пришла ес, як все приходиш, вдыхнула ес жытя до корінчыків зостуденілых, немічных, снігом приспаних. Дала ес бучкам зелін лагідну, крыла

орлины модреням ес дала, черкіт потічкам і дудін выгонам. Жыбы жыли, жебы співали пісню нашу, русинску, одвічну.

(...)

КОМАНИЧКА: (...) А так ся здавало, же уж николи сонечко не засвітит, же не огріє, же з тамтым вітром злобным, холодным, недобрым против натурі - до восток піде, одыйде, николи не верне, не зыйде.

СОСНИНКА: Ей, Команичко, як віры в тобі мало! Ци-ж не памяташ, як тысяч років тому богыні Лада нам, мавкам карпатскым, заповіла: „Не вмрете, вічно молоды будете. Вічно молода ваша краса стерегла буде народу. В землі і, коли так выйде, — не в землі тій” Ци-ж не памятае завіту Лады — богыні? Вічныма быти, як Надія!..

СЦЕНА 2

(З правой стороны входить СЕМАН в жолнірскым уніформі. Мавкы втічут на бік, хоят зыйти з пляну. Затримує іх голос СЕМАНА)

СЕМАН: Ей, мавкы, ей! Богынки землі рідной мойой! Де-ж вы втічете? Чом вы втічете? Перед кым втічете? *(мавки затримуют ся, підходять боязливо на середину сцены, до Семана)* Я знам, од діда, прадіда знам, — вас не вільно видіти нікому. Але я не ніхто! Уж ем ся в світі навчыл знати хто є хто, а хто — ніхто! Не втічте предомном, мавкы, я так долго до вас, до землі рідной ішол. Кулі мі свистали: Ууубіч, а то все лем чesкы копці, словацка Фатра, мадярска Матра в хмарах видніли. Так ем долго до вас ішол, повідajte, мавкы, што стрічу? Ци поріг мій, — мій іщы? *(мавки зрушають раменами)* Не знате? Не хцете знати, повісти? Зранити не хцете? *(мавки зрушають раменами)* Ци ждуть мя мама мої, няньо? Ци засіяли ярец над Соховом? Ци накормили пчолы? Ци брат мій, Миколай, прочытал остатній номер нашого „Лемка”? *(мавки схыляють головы і руки-крыла на схід)* На Восток пішли? Лишыли поріг тесаний, одвіря дідове різблене? Студенку во дворі? А Она, Быстриця смаглява моя? *(мавки схыляють головы і руки-крыла на схід)* І она пішла? Не вірю, не вірю! Льстите мавкы, зломити мя хцете!.. Молчыте, як закляты!.. Же то в такій красі душа камінна крыти ся годна. І чом ся тому чудую? Я простий вояк, смертельник, а вы — богынки! Вам не бесіда з таким, вы лем в своїм царстві пісні годни вести, по гушавинах зводити!.. Але я і за вашы гушавины ся борол, і для них, і для вас ем не вмр, і я, сірий смертельник, смерти в рыло плювал. Проречте слово! Своє, наше, рідне слово! Ту го не заглушыт зойк, свист, дудін, канонада, не засмородит врескливий порох... Небо наше, як душы нашы, — чысте, сине, прозрачне. Будеме жыти... Будеме... Проречте слово, мавкы... Што, вы плачете?..

(мавки помалы сходят зо сцены — на ліву страну)

СЦЕНА 3

(СЕМАН сідат на пняка, кладе на землю твер, вынимат з рубцака дуганчак, робит скрута, ділит кляпачом патычку на двоє, курут)

СЕМАН: Тридцет двох нас пішло. Молодых, як кремениця здоровых! А кілкох нас верне?.. Ой, Денезию, як мі тя шкода, як мі тя жаль! Так ем тя просил, — уважай, позерай де кулькы свищут, а ты лем о гушлях думал. І што я повім матери твоїй?.. Соколикком, шугаіком тя звала. Вызерала, ждала, жде!.. Знам о тым, бо ніхто в світі не виділ материнской любови більшой. А ты не вшанувал любови святой, оддал ес жытя молоде. Оддал гупо, Боже, — як гупо... А так ем тя просил, а ты все лем:

*Листочку дубовий,
Не впадай до воды,*

*Бо як приде велька вода,
Та тя буде шкода...*

Співал єс, і-с — виспівал. Пішол листочок твій з водом. Впал до Моравы і в Дунай полынул... Не встерюг єм тя, товаришу дітинства і недолі. Приду сам домів! І як же я ся з того, — же жыю, выспвідам перед матірю? Ніт, не даст мі серце повісти, оповісти. Радше скламлю. Радше уж най сказана буде на досмертне чеканя. Надія материнска — як простір світа, необята... Ех!..

(втерат очы п'ястуком, гасит цигаря, сцюка ховат до мішечка, зачынат співати)
(...)

СЦЕНА 4

(З лівої страны сцены входить УЛЬКА, з кошыком в руці. Семан зауважат єй, перестает співати)

УЛЬКА: А што то за вояк так жалістно співат, ци то не сусід Семан? Як же ся мате, сусіде? Дай вам, Боже, добре полудне!

СЕМАН: Ульця? *(Улька потакує головою)* Як же ты выросла, яка з тя дівка крас! Боже ти дай здоровья! *(обнимає Ульку кус по вітцівскы, кус по парібоцкы, она ся ганьбит, внимат)* О, виджу, ягідок єс назберала. Ноле, най ся погощу.

УЛЬКА: Погостте ся, сусід, погостте! Неє іщы ягідок, тяжко назберати, і — тым більше ся втішу, рада буду, кед ся погостите!

СЕМАН: Йой, та не двой мі, до фраса! Ани-м не газда іщы, ани-м не такій старий. Же-м кусіцька уж сивий? То лем порох, Ульцьо, порох з далеких доріг. Дай мі радости жменьку, дай пізріти на ся, молодістю кучерявом ся начудувати. Не двой мі, Улько!

УЛЬКА: Ой, сссусіде... Сссемане, та так якости?..

СЕМАН: Но, добрі уж, добрі, якости то буде! Лишме дрібничку. Повідж красше, скоро повідай, што там в селі? Вернули хлопці з війны? Як там нашы, як там... Бесідуј же, скорі...

УЛЬКА: Та... воякы покус повертали, але то ани половина з тых тридцетьюх двох. Грегор зо Шкварлівкы пришол, Тевдор з Лазу, Ваньо з Над Церкви. Василь Орестів, — же забитий. І Владимир Даляк, і Петро з За Сохова. А заправды, — Миколай з Під Церкви тіж пришол, Ваньо зо Шкварлівкы. Так покус капкали. І вас так должныньо не было. Хоц-як уж люде поплітали, здогадували. Же кед вернете, та певно оба з Денезийом, бо вы ся все разом тримали. А заправды — де Денезий? Розлучыли сте ся деси?

СЕМАН *(несвій)*: Розлучыли мы ся, Ульцьо... але він приде... верне даколи з далекої дороги... А більше, там на Білцарках, што чути? Нашы...

УЛЬКА: Кінцлівян уж сідит в вашій хыжи. Зерно посіял при Сохові. Пішли в Росию вашы. Наказували: кед вернете, жебы сте... *(Улька смутно похылят голову)* жебы сте ішли за нима.

СЕМАН: Так і знал я, так і чул я в собі. Мавкы не были сном, привиджыньом. Ніт! Не послухам я того наказу. Першыраз не послухам вітця! Я — сын найбогатшого в селі газды — найму ся козы пасти! Хоц лем слугом буду, але в рідным селі. Не піду нигде! *(праві кричѣт)* Не підуу!!!

УЛЬКА *(несміло)*: Сусіде...

СЕМАН *(перерыват)*: Тяжкій хліб ваш буде, вітче, мамо. І чорнозем жебы родил, мусит мати душу, треба го кохати. А того ся не мож навчыти. Оно ту, *(вказує на груди)* в тобі быти мусит! Долгы дни вашы будут, далекій, голодний захід сонця!

УЛЬКА: Сусіде...

СЕМАН: На колінках вернути запрагнете, лем пізно буде, лем не мож буде. Я знам! О, знам добрі команду: „Смирнооо!”...

УЛЬКА: ...Сусіде... але і Она... і Любка ваша пішла з нима вшыткыма, з цілом половином села.

СЕМАН (*успокаят ся позірні, бесідує з початку лагідні*): Пішла, повідаш... Пішла моя Быстричка смаглява. (*зачынат ходити, по хвили затримує ся коло пняка*) Не діждала! Лишыла наш, ясный од місяця, беріжок. (*зміцнює голос*). Не донесла любови до края! Здоптала!

УЛЬКА: Не судте, сусід, не по воли, як і вшыткы они, пішла... Плакала, барз плакала... Просила ся глядати...

СЕМАН: Плакала, — повідаш?! А я ся сміял? А мі, — думаш, — легко было?.. Просила ся глядати?.. Не буду глядал, (*кричыт*) нигде не піду. Ту буду козы пас! (*імає обіруч твер за люфу, трясе ним*) Зожер єс мі, гаде, молодіст, але не выстрілиш більше. Під моім небом, під ничыім небом не выстрілиш. (*зо страшным замахом вдарят твером о пняка*)

УЛЬКА (*хвачат, обыймує Семана за плечы, за руки*): Успокойте ся, сусід... Прид до ся... Семане... кед лем воля твоя буде, не козы підеш пасти... Газдом будеш! На земли рідній! Нашій!

(**Куртина опадат**)

АКТ ІІІ

СЦЕНА 16

ТЕВДОР (*входит з правой стороны*): Дай вам Боже щестя, молоды люде!

СЕМАН: Боже заплат! Витай, Тевдор, де єс ся выбрал? (*стає, витат ся*)

ТЕВДОР: А, іду до Береста. Покосил єм кус, та єм ся выбрал. Перечул єм, же має гын газда на продай невеличкы млинскы камені.

СЕМАН: Што, млин ставлял будеш?

ТЕВДОР: Та, таке мі на думку пришло, же си выставлю млинчык невеличкій, так, про ся. Там, выжше хыжы, знаш, є таке місце, де воду загатити легко. Ліс мам, зробити — сам зроблю. Даколи, як бы Бог дал, та і трачык бы-м даяк злабудил, хоцбы лем на єдну пилу. Тягнули бы тоты самы колеса. Втовды, коли вода більша, коли буде ляло. Заміст на хвилю ждати і сідити без діла, та бым молол, ризал. Кед мі уж доля тот кутик придала, та треба ся старати даяк по чловечому жыти... А красні гын, на Военным, затишні, спокійні. З двох стран, од заходу і од пілноты ялиці гу подвірцю підходят, а село ціле, як на долони видно. Сонце до самых вікен сходит, аж і в обыйстю, як в хыжи, тепліцько. Садовина напречуд квітне. Та і вроды крас. Буде што молоти...

СЕМАН: Виджу, же-с ся задомовил, же ся до газдуваня твердо береш. Тішу ся з того, барз ся тішу... А як там на штоден, в тым найважнійшым жытю ся веде? Як ся ти сын ховат?

ТЕВДОР: Та знаш, сім років мя не было, од маленькости мя не зазнал... Але кед єм гын вышол... прилетіл гу мі... няню мі повіл. Слезка мі пішла... То мило, то тепло на серци, кед ся ти здавало, же ничого уж на світі не маш — прорече до тя дахто, першыраз прорече — няню!.. Мусіла му Сандра о мі оповідати, бо преці од пеленкы мя не виділ. Раз лем, коли мал три рочки, як єм з Німеччыны на коротко пришол. Але запамятати мя не міг... Добре, слухняче хлопя, лем же задумане якісе таке. Піде коровы пасти, та скорше коровы його пильнуют. Вічні на тій своїй дощці, на своїх „гушлях”, як того зове, — грає. Сусідкы ся оповідают на шкоды. Аж єм го выбил колиси.

СЕМАН: Не треба, Тевдор, не треба, бо ти не повіст більше: няню! Задумане, може і про то задумане, же за шист років вітцівского серця не зазнало. Задумане... З таким ся, як з немовлятком обход. Час наш — новий, трудний. Шануйме, плекайме задуманых люди. Придадут ся нам.

ТЕВДОР: Та, видиш, жалує потім человек, але што подієш, кед тя зліст понесе?

СЕМАН: Волиш сусіду пыскату по дупі вдарити, як дітину. Певно — і дітині треба приложыти, як на то заслужыт. Але в тебе інча справа. Што оно, бідня винне, же дощкы кавалец кохат, же дітинячым сердечком голубит свій маленькій світ?

УЛЬКА: Повідали люде, же му мама вічні співали і приповідали: „Цыт, Яроцю, цыт, — придут няню, придут...” Йой, якій то файний хлопчык. В церкви, як заморожений, як ангелик стоїт. Лем гамбцю, як пташатко, час од часу отверат, „Господи помилуй” за мамом, за людми потігат... На влонишній Великден, як вас іщы з війны не было, нюс на плечах паску. Сміяли сме ся і плакали.

СЕМАН: Здає ся, же му внет боцан сестричку або братчыка принесе... Добрі газдуєш, Тевдор!

ТЕВДОР: Дал бы Бог щестливо розвязати, та дагде, на серпня ся повеселиме... Але на мя уж час. Останте здрави!

СЕМАН: Ход здоров!

СЦЕНА 17

(УЛЬКА зберат з пняка мисятко, баньку, хліб, вяже тлумачок. СЕМАН заганят ся до кошыня)

УЛЬКА: Не будеш уж косил, Семцю. Роса обысхла, зыйдеме домів. Мама пішли до Грибова, незнатя коли вернут. *(підходить до Семана, притулят ся)* Кус сой... вкрадеме часу.

СЕМАН: Та подме! Правда, уж тепер по кошыню, дашто може іщы під вечер уткну. *(позерат догоры, в повітри перхають білы карточкы — летуч-кы. Двигат єдну, чытат)*

А то што за новина?.. Як, як, што?!! „Wszystcy Rusini, Ukraińcy, Łemkowie, grekokatolicy i prawosławni będą przesiedleni na Ziemię Odzyskaną... Należy zachować spokój, posłuch...”

Спокій належыт заховати, послух?.. А чест людску, а справедливист, а гуманітарніст заховано?! „Народе мій, замучений, розбитий” — якы-ж гріхы на тобі тяжат, же так ся над тобом світ знушат? Уж єм думал, же за твої страданя, за твою офіру дадут, позволят ти жыти. Же вшануют нашу щыру кровцю, нашы кости в поли... Світе проклятий, нужденний! Найперше єс підтял корені, потім єс роздер на двоє, як онучу, як шмату. Тепер іщы тота капинка, торта горсточка ти заваджат? Смердит?!!

УЛЬКА: Ой, Боже, Боже! Як же то буде? А мамичкы нашої дома неє! Розділят нас, розлучат!

СЕМАН: Не бій ся! Не розлучат, бо не лишат никого! Спід землі вытягнут, гаками од гною вывлечут, а не лишат! За што? За што? Білцарево моя, світе мій ясный! Оддал єм за тя найдорожшы, найціннійшы дни мойого жытя, і так мі тя берут, з рук выдерают...

(одвертат ся в ліву страну, смотрит в простір, приставлят руки до уст, кричят)

Тевдоор! Вертай дооміів!.. Уж ти непотрібны млинскы камені. Уж нас змололи! На порох...

(Куртина)

ЕПІЛОГ

СЦЕНА 18

(Декорация „Лемківської Ватри — Бортне ‘87’”. Мавкы: ЯРИНКА, СОСНИНКА і КОМАНІЧКА, як в I-шым акті, проходять ся по сцені; КОМАНІЧКА выходит на плян)

КОМАНІЧКА: І зас ёс пришло, лемківске літо, як влони, як предвлони, як сорок років тому, як сорок років тому, як со... Іш... пропад, щезний, маро! Преці світит сонце кождому! Тому, што простір безмірну держыт, і тому, што землі клаптик, як долон моя, мавчына, має. Кождому світит сонце, як все! Лем очы лемківскы, затуманены, заглнены, дізрити, любови воздати не годни. То січня ошадю осивіют, то липця квіт липовий іх присыпле... І слезом непрозрачном зайдут. І смутком збіліют.

ЯРИНКА: І подумати лем... Тамто тысяч років злетіло, як з бича стрілил. Правда, бывали в ним і захмарены дни, як хоцбы — памятае — за короля, што грады деревяны бурил, а камінны стражници, фортеці веліл ставляти. Як за королика в королівстві, Якова Заднього, великого пана на малій Мушыні... Бывали і і дни од кровці багряны, як — памятае — за Ляшля мадярского... Та все помедже ні пробліскувала ясніст, одроджувала ся радіст, коренило ся жытя... А тоты роки тягнут ся — як маз, влечут ся — як баркы на Одрі... Смотрили сте на ні? Полны чорным угльом, як тюлны верблюды повільніют в очах, ідут — як нескінченіст в безконечніст. Штоденны, а далекы, дальшы од найдальшой далекости, барже чужы од найбарже чужой чужыны!

СОСНИНКА: Яринко! В імени твоім яр-весна! Ты — символ радости, надії, воскресенія! Чом-же думкы твоі як хмары перед зливом?

КОМАНІЧКА: Легко ся ти бесідуе, Соснинко! Ты ся долго не набыла ТАМ. Лем половинку, лем двадцет років мучыла ёс „рівнином в туман закутом верховинскій зір”, смотрила ёс на чорны верблюды. І вернула ёс зо сынама міцныма, вернула ёс до святилища святых. А нам, як Лада заповіла, суджено было охороняти „останкы младенців — не в земли тій” і хоронити в час смерти; зо стисненыма устами співати „Вічная памят” серед жолтых пісків... Легко ти бесідувати, Соснинко... Памяташ Владиміря, як з талияньского фронту вертал, як стерюг потім вірні при уряді фльоринским нашым?... А Тевдора — як ся по млинскы камені загнал, жебы во своїм млині нужду на жытя змолоти?... Памяташ?... Обом ім, як і нечисленным інчым, ани розбитий дзвін не задзвонил. Лем „Вічна памят”, як в дудлі, серед сосновых лісів втихла, лем дочасна памят в камени застыла!

СОСНИНКА: Дост! Старчыт той бесіды! Шаную терпіня, клоню голову перед тугом безконечном! Та кілко жыти мож плачом, як долго стискати німо уста? Яринко, Команічко! Звернийте зір в сторону тых соток, тысячи! Взрийте ся в очы іх! В кождым, в доедній парі очы, — як роса ранішня на сонци пробліскуюют шклячы краплинкы. Але то не роса плачу! То слезы радости, надії! Розізьрийте ся шыроко, пізьрийте, о там хоцбы, — Семановы внуку двигненом десницём нас поздоровляют... А там, направо, пізьрийте, — внуку Тевдорьовы, Ваньовы, Грегорьовы, Васильовы, Афтанасовы. Соткы, тысячы іх! Гнеска пришли ту, на Лемківску Ватру з рубцаками, поставили шатра. Проминут малы дни, а вернут зо вшыткым, поставлят дім... і млин. Обернут каменяма і не порох конаня ся посыпле, а хліб насущний...

Огню святой наш, любови лемківска, — ты справиш того, я вірю! Кождому, як причастя, даш іскорку. Ты добрі знаш, бо тым і гориш: жыти для Вітчызны — найбільше покликаня, жыти в Вітчызні — чест найбільша!

(Куртина)

Сонце сходит і заходит
(Інсценізация на 2000-літя Христіянства)
(Урывкы)

I. 1 РІК

ХОР:
*Сонце сходить і заходить,
Од вік-віка ту сме,
Ту сме, ту сме, ту сме, ту –
од вік-віка, од правіка
сонце сходить і заходить...*

КНИЖНИК (*по лівій стороні сцени, на тлі хору, читає Книгу пророка Ісаї*): Се Діва во чреві зачне, і родит Сына, і дам імя Єму Еммануїл, се єсть сказаємо: С нами Бог!.. Се Отрок Мій... Він правосудя народам даст. Він кричал не буде, і кликал не буде... Він терстины надломленої не доламле, гнота тліючого не догасит, по правді суд выдавал буде; Він не змучит ся, і не знеможе, нич осуду не положыт по всій землі... Так бесідує Господ, што сотворил тебе, Якове, і тебе облелючы, Ізраїлю: Не бій ся, бо Я выкупил тебе, Я покликал імя твоє, Мій ты! Коли будеш переходил через воды - з тобом буду, і кед через ріки - не затоплят тебе; коли через оген приде іти - не попечеш ся, поломін тя не дїтхне. ...Не бій ся, бо Я єм з тобом! Зо сходу згромаджу насіння твоє, зо заходу тя позберам. Речу пілночы: Дай! А до полудня: Не стримуй! Попривод ты сынів Моїх з далека, а дівкы мої - од окраїн землі. І кожного, хто лем ся признає до імене Мого... (*горі - сценом появлят ся велика ясність. Три, сідячы по правій стороні, Пастушкы зрывають ся на ногы*)

ПАСТУШОК I: Што то за яснина по небесах ся несе? Што то за диво предивне світови ся являт? Іщы такого богы нигда не носили. Што же ся то стало, што?..

ПАСТУШОК II: Чом же так тремтиш, Жбырку? Мене страх ниякій не обышол, ани кус мя не ожезло...

ПАСТУШОК I: Та і мене ніт, але...

ПАСТУШОК III: А яке тепло од небес іде... Чуєте?

ПАСТУШОК II: Гей, правда-же!

ПАСТУШОК III: Не холодний то місячок, ани далекы студены зірничкы... Што же то за тепло, што же то?

ПАСТУШОК I: А тишына яка на землю сіла. Чуєте єй, тишыну ону, чуєте ю?..

ПАСТУШОК II: Гей-бо! Аж жывина всяка, аж німина німа цілком заніміла...

ХОР:
*Ой, видит Бог, видит Творец, што весь мир погыбає,
Архангела Гавриїла в Назарет посилає —
Возвістити в Назареті:
"Стала слава во ветрепї,
Триє, триє, триє царі несут Христу дары...*

НАРРАТОР: (....)

(...)

IV. 610 РІК

(В час великого пересеління Славян)

(*Деси в Карпатах племінна старшына Склавінів-Хорватів, попри великым камені - на якым горит світич - радит над будучыма днями*)

ДІДО: Сядте, прошу, до Ясного Круга! (*Сідат перший, за ним - знимаючы шоломы з голов і кладучы перед себе - Вратислав, Крылач і Миролуб. По хвили:*) Быти вашому слову!

ВРАТИСЛАВ: Што нам робити, Діду? Безчисленны масы Словенів переселюють ся до візантійского Іраклійового царства. В Тракії сіли антийскы Северці і Дреговичы. Зас спосеред наших Хорватів, спосеред Склавінів - як зовут не лем нас Візантійці - купета

пішло до Ілїрії.

ДІДО: Не знам, Вратиславе, што їх заправды жене... Гу теплійшому сонцю груди пнут, ци гу блищачому злату руки протїгают.

КРЫЛАЧ: Яке там злато?! На кілко го може старчыти, кед заедно ся гынади толочат народы.

ДІДО: Та зато! Іщы нас там треба!... Ту нам сідити - над Попрадом, Вислоком, над Саном... На севері ачий наразі спокійні. Ци як там, Миролюбе?

МИРОЛЮБ: Гей, спокійні. Грады при Вислі міцны, думам што Висляне не посміют рушыти горі... Хыбаль жебы сме ім сами місця уступили.

ДІДО: Та зато!

ВРАТИСЛАВ: Люты Обры тыж наразі престали докучати, засмотрены в блищачы християнскы куполы Несебыру, Средеца, Солуня, а і самого Цареграду.

ДІДО: Та зато!

КРЫЛАЧ: Не знатя лем, што нашы з-за Карпатового хырбета зроблят. Мали прити на раду... Виділ ем ся при Білых Скалах з Властимиром зо Соленого Граду, повідал же дакого пішле, або і сам приде...

ВЛАСТИМИР (*входячы*): Здравя най дадут богы нашы честній раді! Витайте! (*радники, не стаючы, склоняют головы*)

КРЫЛАЧ: О волку помовка!

ДІДО (*караючы очами Крылача за неповагу*): Сяд, просиме, до Ясного Круга...

ВЛАСТИМИР (*сідаючы*): Дякую за чест!

ДІДО: Знамо ти, Властимире, - зач наша рада?

ВЛАСТИМИР: Знамо!..

ДІДО: Быти твоему слову!

ВЛАСТИМИР (*по хвили*): Ніт до края одной мысли в нашій страні. З шыроких просторів, аж по Самош і з оной страны гір Три-Три - ідут, уж пішли... Але при Латорици, Свіржаві, Ондаві, над Теплом і нашом Торысом - остают.

ДІДО: Радуеш мое старе серце, Властимире... Хоц тілко!.. А яке ваше послідне слово, Вратиславе, Крылачу, Миролюбе?.. Што повіме на віче народным?

ВРАТИСЛАВ: Остаеме!

КРЫЛАЧ: Остаеме!

МИРОЛЮБ: Остаеме!

ДІДО: Так і быти! На земли сей быти нам! (*вишиткы стают і одходят*)

ХОР: *Сонце сходит і заходит...*

НАРРАТОР: (...)

V. 867 РІК

(Кірило-Мефодіївска міся)

(*Венеция. Трьох латиньскых духовных, в тым єпископ вєдут бесїду з Константином і Мефодийом*)

ЄП. КАСІАНО: Мило нам вас витати. В які стороны пут веде?

МЕФОДИЙ: Штырі рокы уж проповідаме в державі князя Ростислава, в Коцелийовій Паннонії. Затужыло ся за рідныма странами. Одтале, з Венеції ходят кораблі до Цареграду, до Солуня.

ЄП. КАСІАНО: А мы думали, што ідете поклонити ся Його Святости Миколайови І-му, єпископови Риму і голові Святой Церкви.

МЕФОДИЙ: Головом Церкви є Господ наш Ісус Христос... А поклін для єпископа Риму заправды маме. Хочеме вами передати мощы Св.Климентя Римского, які однашол в Херсонесі Таврийским брат мій Константин.

ЄП. КАСІАНО: Чули мы о тым. І велика то для Святой Римской Церкви од вас заслуга. Та ци не красше было бы самым вам передати мощы великого нашого Святителя і такой просити благословенія Його Святости. Адже дієте в Його юрисдикції. Нашы місійнаре од давна проповідуют в варварских странах.

КОНСТАНТИН: Мате на думці страны Словенів?

ЄП. КАСІАНО: Так...

КОНСТАНТИН: Видно, зле проповідуют, коли князь Ростислав прислал посольство до Цареграду. Чул ем слова їх, Ростиславовых послів: "Не маме учителя такого, котрий бы в нашым рідным языку віру Христову проповідал. Отже пішлий нам епископа і учителя такого, од вас бо все і на вшыткы краї добры законы ідут".

О. ЦЕЛЕСТІНО: Од вас, од вас! А не знате яким языком служыти треба Богу?!

О. АНТОНІО: Дикым, варварским!?

КОНСТАНТИН: Таким, котрий до серця трафлят.

ЄП. КАСІАНО: Чловече, повідж нам, як міг єс створити Словенам писмо і вчыш го, чого нихто інчий передтым не нашол, не чынил, ани Апостолы, ани папа Римскій, ани Григорій, ни Гієронім, ни Августин? Мы знаме лем о трьох языках, якыма годно ся в писмі Бога хвалити, а то в єврейским, грецкым і латинским.

КОНСТАНТИН: Не ідет ли дощ од Бога на вшыткых рівно? А сонце ци не так само вшыткым світит? Ци не дыхаме вшыткы повітрьом еднако? Товды - як не стыдате ся три языки лем узнавати, а вшыткым інчым народам і бесідам шліпыма і глухыма кажете быти? Речте мі, ци Бога мните быти так слабым, же дати не може, ци так завистливым, же не хоче? Знаме адже вельо народів, якы писмена свої мают і Богу славу оддают, каждый в рідным своїм языку; а сут то: Армены, Персы, Авазгы, Іверы, Сугдаі, Готы, Хозаре, Єгыптяне, Сирийці і інчы многы... Кед вшытко єдно не годни сте на тій основі оне розуміти, з Книг познайте істину. Адже Давид такыма словами кличе: "Пойте Господеви вся земля, воспойте Єму піснь нову", і далє - "Хвалите Господа всі языци, похвалите Єго всі людіє, всяко дыханіє да хвалит Господа". Марко же рече: "Знаменія же віровавшим пойдут, іменем Моім бісы ізжденут, языки возглаголют новы." Товды і до вас бесідує, книжники і фарисеі, облудники, бо замыкате пред людми царство небесне; сами не входите і тым, што ввойти прагнут, возбраняте!.. Кед бы мертвы музычны інструменты, як пищалкы, гуслі, не выявляли ріжниці тонів, то як же мож бы познати, што ся на них выграват? Так і вы, кед языком не выповісте слова зрозумілого, як же має быти зрозуміле, што гварите? Бесідувати будете товды до вітру... Коли возглас твориш, як же тот, простий чловек, має ти одповісти "Амин", кед не розуміє, што бесідуєш?.. Волю в церкви пят слів лем вымовити з участю розуму, жебы і інчых повчыти, як тысячы незрозумілых в екстазі вознести... Братя! Най не буде дітинячий розум ваш, зліст ваша най буде дітиняча, а розум дозрілий!.. Адже Бог не єст Богом незгоды, але миру. І - як гварит Павел Апостол - каждый язык най голосит, же Господом є Ісус Христос во славу Бога Отця. Амин.

ХОР: *Слава Вам, Братя, Славян просвітителі,
Церкви славянской святыі Отці,
Слава Вам Правды Христовой учителі,
Слава Вам грамоты нашей творці.*

НАРРАТОР: (...)

VII. 1000 РІК

(Білохорватскій град Брезова, на предполи Бєскыдів)

*(Племінна старшына - Боголюб, Судислав і Звонимир бесідуєт при поросненым мохом
Круговым Камени, до якого тепер внятий крест.)*

БОГОЛЮБ: І што нам почати, як нам дальше быти? Лем одышол влони на тамтот світ ческій Болеслав, а уж Болеслав полянскій взял його дідини, князівство Вислян з Краковом гу нашым землям ся пхае.

СУДИСЛАВ: Всяди ся пхае! А найгірше, же з Німцями ся скумал од кілкох років, своїх сусідів, Словенів, враз з Оттоном находит, мирных Лютичів, Ободритів воює. Гварят, же і той ярі Оттон в Болеславовым Гнізді гостил ся, пирувал.

БОГОЛЮБ: Жебы ся лем гостити пришол! А то хамру латинників зо собом привлюк - того Войтеха затраченого на престолы выносити. Архієпископство Гнізду легком руком дарувати - жебы ся лем шырило латинство.

ЗВОНИМИР: Але того хыбаль іщы не знате, же і до Кракова уж дали латинского епископа?

БОГОЛЮБ: Но а Владыка Прохор?

ЗВОНОМИР: Та - видиш! Тілко што повело ся му вернути до Кракова по тым Войтеховым погромі, і зас має на карку латинника.

СУДИСЛАВ: А! Не знам ци добрі зме зробили... Видит ся мі...

ЗВОНИМИР: Што ся ти видит? Што сме не так зробили?

СУДИСЛАВ: Та може не треба ся было так завзято боронити пред Владимірьом Рускым, кед хтіл нас гу Кыєвови прилучыти...

ЗВОНИМИР: Не треба было! Не треба было! Все сме ся боронили. Колиси пред Обрами, пак пред Мадярами, од котрых славний Лаборец Ужгородскій поляг...

БОГОЛЮБ: Може і має Судислав дакус правды, Звонимире... Адже Русы то не Обры, ани не Мадяре... А окрема того - і так нас уж сусідове зовут людми руской віры. Адже ей сила, сила віры нашой - в Руси!..

ЗВОНИМИР: То што - так оддати землю як слину з гамбы?! Може і пред Болеславом Полянскым ся не боронити, кед приде? А приде!

СУДИСЛАВ: Приде! Але не знам, ци тепер Владимір Рускій буде мал дяку своіма полкама нас підперти...

ХОР: *Сонце сходит і заходит...*

НАРРАТОР: Уж о рік перешол Болеслав Польскій хырбет Карпата. В ненасытливости свой взял давне Князівство Нітры, Мораву, а і самы Чехы. І хоц не натішыл ся долго тамтыма землями, на хырбеті Карпата о парудесят років, твердо і на все уж, сперли ся інтересы могучых сусідів. Од товды дерли ся они уж лем медже собом. Без нас - смиренных во віках пастырів.

VIII. 1150 РІК

(Княжий град Санок)

(Угорскій король Гейза II з двома жолнірями переслухуют вязненого Гордія – саноцкого посадника князя Володимирка)

ГЕЙЗА: Молчыш?.. *(долга павза)* Раз іщы ты зьвідую - де решта твоіх воів? Адже не повіш - же на штоден тримаш таку малу залогу на саноцкым граді!

ГОРДІЙ: Мы мирны люде. Не выбераме ся на рать. І нашестя дикых чужоплемінців не споділи мы ся.

ГЕЙЗА: Тримай язык за зубами, а то одрізати ти го кажу.

ГОРДІЙ: Казал єс бесідувати!

ГЕЙЗА: Так, казал єм. Але важыш хыбаль пред кым стоіш?

ГОРДІЙ: Гей, перед корольом Угрів стою, Гейзом - сыном Бейлы Сліпого.

ГЕЙЗА: Тіш ся же ты іщы видиш, бо кед до языка доложу очы - не барз выгідні буде ти іти на мотузі за кінскым хвостом.

ГОРДІЙ: Ты при силі тепер, господине Угрів.

ГЕЙЗА: Гордий, твердий єс, Русине! Але змякнеш... (*Звертат ся до Віры, хватившы в руки єй лице; Гордій рушат допереду, але стримуют го пікамі жолніре*) А може ты розумнійше забесідуєш. Ци хцєш жебым ти вказал своє шатро? Красна єс...

ВІРА: Не прибуде ти чєсти, кєд мї єй уймєш.

ГЕЙЗА: Гвариш?.. А дівочку воякам оддам, што ты на то? (*підходить до Людмили, тіж бере єй за лице*) Дорастат, втішат ся...

ЛЮДМИЛА: Звір, варвар! (*кусат Гейзу в руку*)

ГЕЙЗА: Видиш, яка оса!.. Звязати ім руки!

ГОРДІЙ: Обавляш ся женских рук?!...

ГЕЙЗА: Молч!.. Кілко воів тримат в Перемышли князь твій, Володимирко Галицкій?

ГОРДІЙ: Казал єс молчати, господине Угрів.

ГЕЙЗА: Тепер і твій, рабе!.. Звідал єм тя о воів в перемышльськым градї!

ГОРДІЙ: Выбераш ся в тамту страну, порахуєш...

ГЕЙЗА: Вперед!

ХОР: *Сонце сходит і заходит...*

НАРРАТОР: "Взя Гейза - як гварит літопис - град Санок і посадника єго заял, і села многы у Перемышля"... А в тым самым часї з далекой Візантії вертал ІІ крестовий похід, розбитий через Турків під Никейом. Не повело ся крестоносцям під гослом "обороны святой Землі" замышлене опануваня для себе Цареграду. В ІV крестовым походї 1204 рока під новым гослом єднаня Сходу і Заходу латинники обягли Константинополь. 13 квітня величезном масом вдерли ся до столицї Візантії. Серед пожарів, рабунків і мордів, серед дикых оргій зачало ся безчєщыня храмів. Знищено аж і бібліотеки, архівы яснїючого осередка світовой культуры. В місце поєднаня, пропаєт пролягла меже Сходом і Заходом...

ІХ. 1241 РІК

(Дєси в Карпатах)

(*На горбку за сєлом дівчатка виють вінкы, співають і бесіднуют*)

Дівчата: *Вийте віночки
красны дівочки
з той божой кровці
на коруговці.*

*На коруговці
в нашій церковці;
Бог нас милує -
мир нам дарує.*

ДІВЧА І: А мусимє іщы зіля до свячыня назберати. Мама бы мї дали, кєд бым забыла!

ДІВЧА ІІ: Назберамє, назберамє, позерай - іщы сонєчко высоко.

ДІВЧА І: Высоко, але знаш, же гу вечеру, кєд ся квїтя до купочки стулят, не вільно го уж рвати.

ДІВЧА ІІ: Та знам, але кєд за скоро назбераш, та зіприє.

ДІВЧА ІІІ: А тото не зіприє?

ДІВЧА ІV: Як будєш, гарді, рівніцько єдно гу дугому прикладала, та ся долго втримат. А тамто, до свячыня...

ДІВЧА ІІІ: Што - тамто? Чом не кінчыш?

ДІВЧА ІV: Дїждий, най привию... Тамто до каміннячка зложыш. Што, не матє дома каміннячків?

ДІВЧА ІІІ: Яка ся мі богачка нашла!.. Маме, але нянько на мед побрали. Знаш же в нас гостина буде.

ДІВЧА І: Для того діда, што одкальси зо світів придриндал? *(сміє ся і вишиткы дівчата з ньом)*

ДІВЧА ІІІ: Смійте ся, смійте! Аж і отчейко духовний до нас придут, послухати славного півця Митусы.

ДІВЧА ІІ: Митуса, Митуса! Яке чудне імя!

ДІВЧА ІІІ: Нянько гварили, же давно, як іщы ту в нас жыл, звали го Митрусьо.

ДІВЧА І: То він з нашої веси?

ДІВЧА ІІІ: А одкале має быти, кед він наш правдивий дідо!

ДІВЧА ІV: Та чом вас лишыл?

ДІВЧА ІІІ: Не лишыл, лем го владыка до Перемышля просили.

ДІВЧА ІІ: А де тото Перемышля?

ДІВЧА ІІІ: Не Перемышля, а Перемышль! Там владыка в такій о, як тота гора, величезній церкви служыт. І такій великій двір має, як князь...

ДІВЧА ІV: А тот... тот дідо...

ДІВЧА ІІІ: Митуса.

ДІВЧА ІV: Но, Митуса... Што він таке чудне мал без плечо превішене? З такыма мотузочками на тым чудным.

ДІВЧА ІІІ: Не мотузочки, лем струны, понатіганы на гуслі... І як дідо Митуса на них заграл, як заспівал о рускій землі, што ю Татарове знищыли, спалили, народа безвинного без числа побили... Аж серце ся краяло, коли грал і співал... То таке смутне, але і така красота, што ю ниякыма словами выповісти не мож...

ДІВЧА І: Так бы-м хтіла почути...

ДІВЧА ІІ: І я.

ДІВЧА ІV: І я.

ДІВЧА ІІІ: Заран, гварил дідо Митуса, же заграєт, заспіват при церкви - для цілої веси.

ДІВЧАТА: Заран, заран, заран!..

(вбігат Мичко, доростаючий хлопец)

МИЧКО: Но, та нашол єм вас, слава Тобі, Боже! Котре з вас найменше?.. *(Бере на руки найдрібнійше дівча)* Понесу тя... А ты *(звертат ся до найстаршого)* - хват іх за ручки і — в ліс! В ліс!

ДІВЧА ІІІ: Што ся стало?!

МИЧКО: Татарове - кобылі братове з Угрів ся вертают... В ліс! В ліс!...

ХОР: *Сонце сходить і заходить...*

НАРРАТОР: (...)

ХІІ. 1593 РІК (Місточко Дынів)

(Дідичка дынівських дібр, Катажина Ваповска, диктує свому писарьови)

ВАПОВСКА: No, siędź, mój skrybo, i pisz.

ПИСАР: Już, miłościwa pani, ino se instrumenta przysposobię, inkaust przysypię, bo mi rzeczenia... *(сыпле до каламаря)* No już, miłościwa dziedziczko dóbr Dynowskich, uniżenie słucham.

ВАПОВСКА: Ja, Katarzyna Wapowska...

ПИСАР: Ja...

ВАПОВСКА: Nie powtarzaj, ino słuchaj dobrze! I pisz!.. *(підкрислят міцно слово "я" і диктує дале)* Ja, Katarzyna Wapowska... z tej zwierzchności korzystając... którą nam...

ПИСАР: Którą nam...

ВАПОВСКА: Ty głąbie kapuściany, mówiłam ci - nie powtarzaj!

ПИСАР: Tak, miłościwa pani... którą nam...

ВАПОВСКА: ...którą nam nad poddanemi Pan Bóg dać raczył... te cerkwie we wsiach naszych dziedzicznych...

ПИСАР: Naszych dziedzicznych...

ВАПОВСКА: ...w Izdebkach, w Łubnej, Hłodnym... w Bachurzu, w Warze... i po przedmieściu Dynowskim... w kościoły łacińskie przeczyniamy... Kapłan od nas prezentowany... ma naprzód nawracać Ruś... do kościoła świętego Rzymskiego... dzieci ruskie chrzcić... i pilnować... aby u porów nie byli chrzczone...

ПИСАР: Chrzczone...

ВАПОВСКА: I tyle!

ПИСАР: I tyle...

ВАПОВСКА: Durniu, tego już nie pisz!... Dopisz ino datum: dwudziestego trzeciego januara, anno Domini - tysięcznego pięćsetnego dziewięćdziesiątego trzeciego.

ПИСАР: ...tego trzeciego!.. No, już!.. Pięknie wypisane, spójrz o, miłościwa pani... czy mogę liczyć na... dzisiaj bym chciał...

ВАПОВСКА: Dzisiaj jeszcze każę zaprzęgać! Wziąć dwu żołnierzy i odczytać po wsiach... naszych dziedzicznych... Wykonać!

ХОР: *Сонце сходить і заходить...*